

Türk Din Psikolojisi Dergisi
Turkish Journal for the Psychology of Religion

Sayı: 3 • Haziran 2021 • 233-239
Issue: 3 • June 2021 • 233-239

Umudun Psikolojisi ve Teolojisi

Kartopu, S. (2020). *Umudun psikolojisi ve teolojisi*.
Ankara: Eski Yeni Yayınları (371 s.)
Kartopu, S. (2020). *The psychology and theology of hope*.
Ankara: Eski Yeni Publishing (371 p.)
ISBN: 9786055978921

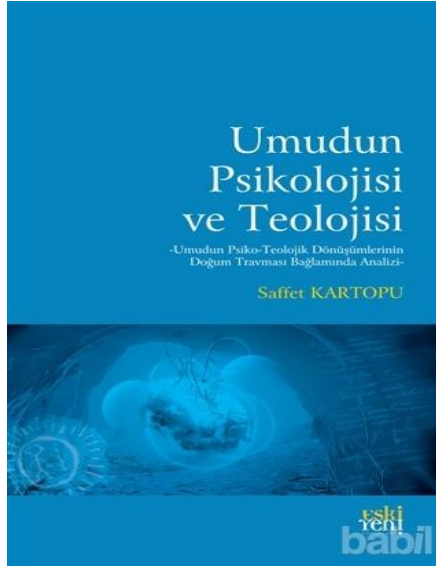
Sümeyye Nur Kaya

Yüksek Lisans Öğrencisi
Balıkesir Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
E-posta: smyynr94@gmail.com
Orcid: 0000-0002-9914-6688
Balıkesir / Türkiye

MA Student
Balıkesir University
Institute of Social Sciences
E-mail: smyynr94@gmail.com
Orcid: 0000-0002-9914-6688
Balıkesir / Turkey

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Makale Türü • Article Type	Kitap İnceleme • Book Review
Geliş Tarihi • Received	24 Ocak 2021 • 24 January 2021
Kabul Tarihi • Accepted	16 Mayıs 2021 • 16 May 2021

Ö z e t

Tanıtmı yapılan bu kitap, Saffet Kartopu'nun profesörlük takdim çalışmasıdır. Araştırmacının çalışmasında, Otto Rank'ın "Doğum Travması" kuramından hareketle insanın umut ile ilişkisini ve umudun dini yansımalarını ele aldığı tespit edilmiştir. Eser incelenirken yazarın din psikolojisi dışında antropoloji, mitoloji ve kültür psikolojisi gibi bilim dallarıyla yakın ilişki kurduğu gözlemlenmiştir. Multidisipliner bir perspektifle ele alınan eser teorik bir çalışmadır.

A n a h t a r K e l i m e l e r

Din psikolojisi • Otto Rank • Doğum travması • Umudun psikolojisi
Kültürel din psikolojisi • Sembol

A b s t r a c t

This featured book is Saffet Kartopu's professorship presentation study. It has been determined that in his study, the researcher deals with the relationship between humans and the concept of hope as well as the religious reflections of hope, benefiting from the viewpoint of Otto Rank's "The Trauma of Birth" theory. While examining the work, it was observed that the author had established a close relationship with the branches of science such as anthropology, mythology, and cultural psychology besides religious psychology. The work is a theoretical study which is handled with a multidisciplinary perspective.

K e y w o r d s

Psychology of religion • Otto Rank • Birth trauma
Psychology of hope • Cultural psychology of religion • Symbol

Kartopu, 1981 yılında Karaisalı'nın Etekli köyünde doğmuştur. 1997 yılında Karaisalı İmam Hatip Lisesi'nden, 2002 yılında Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olmuştur. Aynı üniversitenin sosyal bilimler enstitüsünde yüksek lisansını tamamlamıştır. 2012 yılına kadar çeşitli okullarda öğretmenlik ve idarecilik yapmıştır. Bunun yanında ikinci lisansını ve ikinci yüksek lisansını bitirmiştir. Erciyes Üniversitesinde “Kaygının Kader Algıları ile İlişkisi: Kahramanmaraş Örneği” isimli teziyle doktorasını tamamlamıştır. 2012 yılında Gümüşhane Üniversitesinde öğretim üyesi olarak görev yapmıştır. 2015'te doçent ünvanını almıştır. 2018 yılında geçiş yaptığı Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde halen görevine devam eden araştırmacı, evli ve üç çocuk babasıdır.

Araştırmacı, Sigmund Freud'un öğrencilerinden olan Otto Rank'ın Türkiye'de yeteri kadar tanınmamasına ve din psikolojisi alanında yeteri kadar ilgi görmemesine dikkat çekmiştir. Otto Rank'ın geliştirmiş olduğu “Doğum Travması” (doğum bir travmadır aynı zamanda tüm nevrotik kaygıların kaynağıdır) kuramından faydalanarak umudun kökenini, insanın umuda olan ihtiyacını ve umut eden insanın dini yaşantısındaki umut tezahürlerini açıklamaya çalışmıştır. Kartopu'nun amacı konularla ilgili yeni bir bilgi ortaya koyma veya var olan bilgileri derlemek değildir. Bugüne kadar yapılan çalışmalardan farklı olarak mevcut olguya kuramsal bir bakış açısı ile yaklaşmaktadır. Eser doğum travmasını, Otto Rank'ı, sembolleri, mitolojiyi, umudu ve insanı anlamak isteyen herkese hitap etmektedir. Kitap muhataba uygun yazılmıştır. Eser kendi içinde tutarlı, özgün ve akıcıdır. Akademik bir üslupla yazılmış olan eser de bu üslup başından sonuna kadar korunmuştur. Kitabın gelişim çizgisi takip edilmiş, işleniş planına uyulmuştur. Ayrıca kavramlar doğru kullanılmıştır. Gerekli literatür taranmış birinci kaynaklardan yararlanılmıştır. Herhangi bir intihale rastlanmamıştır.

Önsöz ile başlayan kitap, giriş ve beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde doğum travması, umut kavramı, doğum travmasının arkeolojik ve antropolojik yansımaları gibi konular ele alınmıştır. Birinci bölümde ütopya tanımları, ütopyanın tarihi, özellikleri, din ile ilişkisi, örnekleri ve umut ile ilişkisi tartışılmıştır. İkinci bölümde mitlerin özellikleri, çeşitleri, işlevleri, yapısından bahsedildikten sonra mitlerdeki yeniden doğuş ve ana rahmi sembolleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde beklenen kurtarıcı ve altın çağ inancına yer verilmiştir. Dördüncü bölümde yitik cennet mitinden, Yahudi Hristiyan öğretisindeki cennet arketipinden, avcı-toplayıcı topluluklarda ve doğu dinlerinde binyılcılıktan, dünyanın

sonu ve cennet arketipinden bahsedilmiştir. Beşinci bölümde Hızır ve ruh arketipi derinlemesine incelenmiştir. Sonuç bölümüyle kitap sonlandırılmıştır.

“Yeniden Doğuş Sembolleri ve Umudun Psikolojik Kökeni: Doğum Travması Bağlamında Bir Değerlendirme” isimli giriş bölümünde (ss. 13-91) ilk olarak doğum travması ele alınmıştır. Doğumun travmatik bir deneyim olduğu, bebeğin anne karnından ayrılışıyla şoka girdiği ve güvenlik arzusu duyduğu belirtilmiştir. Tüm nevrozların nedeni bu ayrılış olarak tespit edilmiştir. Devamında anne kucağına olan özlemin umudu doğurduğundan bahsedilmiştir. Daha sonra araştırmacı tarafından umudun kavramsal yönüne değinilmiştir. Umudun fonksiyonları incelenirken umutsuzluğun ölümcül hastalık olduğu aktarılmıştır. Otto Rank’ın sekreterlikten Freud’un öğrencisi oluşuna ve 1930’da akıl hastası ilan edilerek APA’dan ihracına kadar olan dönem özetlenmiştir. Doğum travmasının ne olduğu tartışılmıştır. Bu yapılırken Rank’ın “Doğum Travması ve Psikanalizdeki Anlamı” isimli kitabından yararlanılmıştır. Anne arketipinin sayısız tezahürlerine, çeşitli sembollere ve mitlere değinilerek kuram çerçevesi çizilmiştir. Kısaca doğum travmasının antropolojik ve arkeolojik sembolleri incelenmiştir. Çeşitli dinlerde ki doğum travması sembolleri tespit edilmiştir. Dini oluşumların koruyucu ilksel varlığı yarattığı ve insanın ancak onun kucağına sığınarak zamanında ayrıldığı cennetin kopyasına kavuşabileceği sonucuna varılmıştır.

“Doğum Travmasından Ütopyaya: Umudun Psikolojik Yansımaları” (ss. 93-168) isimli birinci başlıkta öncelikle çeşitli ütopya tanımları yapılmıştır. İlk ütopya tanımınının 1516 ortaya Sir Thomas More tarafından konulduğu, Thomas More’un ise bu kavramı geliştirdiğinden bahsedilmiştir. Daha sonra ütopyalar tarihsel olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede Thomas More’a, Tomasso Campanella’ya, Francis Bacon’a, ütopyik unsurlar içeren; Dede Korkut Hikayeleri, Yunus Emre’nin ütopyik şiirleri, Farabi’nin Faziletli Devlet’i gibi eserlere yer verilmiştir. Kısa bir sonuç ile tarihsel sıra özetlenmiştir. Ütopyanın temelinde umut etmeye yönelik iyimserliğin mevcudiyeti, siyasi alana müdahil olduğundan kitleleri yönlendirebildiği, “alternatifi yoktur” iddiasına karşı çıktığı, şimdi gerçekleşmesi mümkün olmayan toplum tasarımlarından bahsettiği, kurgulanan arzu dünyasının devamlılığını amaçladığı (Mete, 2018: 1-19), tasarımınının bütünlük içinde sunulduğu ve yazıldığı döneme dışarıdan bakıyor olma gibi bazı özellikleri incelenmiştir. Her çağda insanların varoluşa ilişkin

sıkıntılar ile başa çıkmak zorunda olduğu ve dünyadayken cennete özlem duyulduğu dile getirilmiştir. Ütopyanın umut için ihtiyaç olduğu ve dinlerin de bu ihtiyaca hizmet ettiği sonucuna varılmıştır. Yine Türk ütopyasının örneklerinden yararlanılmıştır. Ütopyalara eleştiriler bölümünde, ütopyaların aşırı mükemmel ve salt iyilik temelinde oluşturulması sonucu gerçeklikten kopuk olup olması tartışılmıştır.

Eserin ikinci başlığı “Umudun Mitolojik Yolculuğu ve Yeniden Doğuş Arketipi” (ss. 169-237)dir. İlk olarak mitin tanımı yapılmış daha sonra ise destan tanımlanarak bölüme başlanılmıştır. Ardından mitlerin çeşitli özelliklerinden bahsedilmiştir. Bunlara örnek olarak şunlar verilebilir: (i) Mit, kutsalın dünyaya çeşitli ve bazen de dramatik püskürmelerini tasvir etmektedir. (ii) Mitler “eski/köhne”, henüz “aydınlanma çağı”nı yaşamamış, “rasyonelleş-e-memiş” insanoglunun, naif-çocuksu tarzda dünyayı anlama ve kavrama biçimi değildir (ss. 177-179). (iii) Mitler bilinçdışının ürünleridir. Araştırmacı mitlerin şu çeşitlerini aktarmıştır: (1) Ritüel mitos: Dünyanın yaratılmasını, çeşitli kuralların ve ortak sosyal normların oluşumunu içerir. (2) Orijin Mitos: Mitlerin yapısı-işlevlerine yönelik kısa bir değerlendirme sonrası mitlerdeki yeniden doğuş ve ana rahmi sembolleri tartışılmıştır. (3) Prestij Mitos: Halk kahramanının doğuşuna ve eylemlerine gizem katılarak oluşturulmuştur. (4) Eskatoloji Mitosları: İnsanlığın ve dünyanın geleceği hakkında mitoslardır. (5) Kült Mitosları: İsrail dininin gelişimi sırasında doğan mitolojik bir formdur. Yahudilerin Mısır tutsaklığından kurtuluşunu ele alır. (6) Kahramanlık Mitosları: Sıradan olmayan, olağanüstü özelliklere sahip kişilerden bahsedilen mitoslardır. (7) Teogoni Mitosları: Evrenin ve insanların yaratılışından bahsedilen mitoslardır. Bölümün devamında tufan ve suyun ana rahminin sembolü olduğuna, su rüyalarının doğum rüyaları olarak yorumlandığına değinilmiştir. Kahramanlık mitinin doğum travması ile olan bağlantısı ele alınırken doğum yapan, çocuğunun canını tehlikeye atan her annenin kahraman olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda kahraman arketipi doğum travması ile çözümlenmiştir. Yine ölümsüzlük sembollerinden yararlanılmıştır. Kutsal olanın mitolojik olanla ilişkisi kurularak bölüm sonlandırılmıştır.

“Umudun Psikolojik Bir İzdüşümü: Doğum Travmasından Beklenen Kurtarıcı ve Altın Çağ İnancına” (ss. 239-282) isimli üçüncü başlıkta altın çağ inancının sanattan felsefeye kadar pek çok alanda kullanıldığına değinilmiştir. Aynı şekilde altın çağ anlayışının

Kutsal Kitap'taki Aden, Atlantis, Jambulos'un Güneş Adaları yapıtı gibi birçok portreyle örtüştüğüne değinilerek Altın Çağ'a duyulan özlemin evrenselliği tespit edilmiştir. Mehdi kavramı etraflıca tartışılmış ve mehdi kavramının beklenen kurtarıcı anlayışıyla örtüştüğü tespit edilmiştir. Altın Çağ'ın insanlar için umut olduğu, insanların tarihin her döneminde çeşitli isimlerle kurtarıcılar beklediği psikososyal ve tarihsel şartlar altında ele alınmıştır. Beklenen kurtarıcı inancının Yahudi, Hristiyan, İslam ve diğer bazı din/ideolojilerdeki yansımalarına yer verilmiştir.

Kitabın dördüncü başlığı "Umut Arayışı: Dünyanın Sonu, Yitik Cennet ya da Cennet Arketipi"dir (ss. 283-308). Bu bölümde tüm kültürlerde yitik cennet mitinin varlığı tartışılmıştır. Cennet özleminin evrenselliğine ve başlangıca geri dönme arzusunun çağdaş insan tarafından aşağılık görülebileceğine değinilir. Mezopotamya dinlerindeki bazı metinlerde başlangıçların mükemmellik ve kutluluğuna yer verildiğinden, Yunanistan'da birbiriyle bağlantılı iki mitin varlığından, Yahudi ve Hristiyan öğretilerinde cennet arketipinin süregeldiğinden bahsedilir. Bu öğretilerde cennet arayışına yönelik ilginç örneklerle konu değerlendirilir. Avcı ve toplayıcı topluluklarda kriz anlarında altın çağ beklentisi, mesihin dönüşünün beklendiği doğu dinleri ele alınmıştır.

"Bir Umut Olarak Hızır" (ss. 309-340) isimli beşinci başlıkta Hızır'ın İslamiyet'te ermiş biri olduğu inancı ve Türk insanının zihninde Hızır kültürünün varlığı tartışılmıştır. Hızır-İlyas kültürünün asırlarca varlığını sürdürebilmesinin nedeni açıklanmıştır. Hızır'ın sözlük anlamlarına değinildikten sonra Hıdırellez gününün kutlanma nedenine, Türk insanının zihninde Hızır Peygamber figürünün ne olduğuna yer verilmiştir. Ruh arketipini ortaya çıkaran koşullar ve Hızır'a bağlanan umutlar tespit edilmiştir. Bunlar; (i) zor durumlarda ve felaketlerde yardımcılık, (ii) iyileri mükâfatlandırıp kötülerini cezalandırma, (iii) bereket ve bolluğa kavuşturma, (iv) savaşlarda yardım etme, (v) uğur ve şans getirme, (vi) sağlık ve şifa vermedir. Türk halk anlatılarında yardımcı iye olarak Hızır figüründen bahsedilmiştir. Jung'cu bir bakış açısıyla Hızır ve yedi uyurlar kıssasının psikosembolik yorumu yapılmıştır.

Kitabın "Sonuç" (ss. 341-358) başlıklı bölümünde tüm nevrotik hastalıkların doğum travmasında yattığı teorisi özetlenmiştir. Freud'un bu durumu ilk kaygı olarak tanımladığı daha sonraki dönemde cinsellikle bağdaştırdığından bahsedilmiştir. Doğum travmasının çeşitli yansımalarının dini gelenekte, kutsal

kitaplarda, ütopyalarda ve mitolojilerde görülebileceği tespit edilmiştir. Ana rahmine dönme özleminin umut etmeyi ortaya çıkardığı sonucuna varılmıştır. Umudun yansımaları olarak beklenen kurtarıcı, Hızır figürü (ruh arketipi), altın çağ ve cennet arketipi ele alınmıştır. Kurtarıcı beklentisinin evrenselliğine değinilerek eser sonlandırılmıştır.

Sonuç olarak eser üzerine genel bir değerlendirme yapılacak olursa;

Güçlü yönleri: (i) Kitabın başlığı çalışmanın içeriğini tam olarak yansıtmaktadır. (ii) Eser, Otto Rank'ın din psikolojisi alanında tanıtılmasına öncülük etmektedir. (iii) Otto Rank'ın bakış açısıyla kültürel din psikolojisi alanında pek çok konudan bahsedilmiştir. (iv) Doğum travması psikolojik bir kuram temelinde yorumlanmıştır. (v) Çeşitli örneklerle bahsi geçen konular desteklenmiştir. (vi) Konulara verilecek örnekler için birincil kaynaklar tercih edilmiştir. (vii) Alanda büyük bir eksiği gideren eser yerli ve yabancı literatür taranarak yazılmıştır. (viii) Kapsamlı bir araştırmanın sonucu olan eser kendinden sonra yapılacak olan benzeri çalışmalara örnek mahiyetindedir.

Zayıf yönleri: (i) Eserde yazım hatası vardır (s. 230).

Geliştirilebilir yönleri: (i) Eserdeki yazım hatası tekrar denetlenmelidir. (ii) Çalışmadaki kavramların anlaşılması için sembollerle ilgili resimlere yer verilebilir (ss. 38, 63-64, 217).

Kaynaklar

Mete, E. (2018). Olmayan yerde bir arayış: Rüyada terakki. *Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İnceleme Dergisi*, 3 (1), 1-19.

